Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor kapcsolata Szemere Pállal

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI:

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/egyház/szervezet/vállalkozás) neve:
Települési Értéktár Bizottság, POLGÁRMESTERI HIVATAL, 2119 Pécel, Kossuth tér 1.
+36 (28) 662-007, ertektar@pecel.hu

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai
Név: Győri Pál
Levelezési cím: 2119 Pécel, Kelő u. 40/B
Telefonszám: 06 20 269 3319
E-mail cím: pal.gyori@gmail.com

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI:
1. A nemzeti érték megnevezése: Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor kapcsolata Szemere Pállal

2. Fellelhetőségének pontos helye: nem értelmezhető

3. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik: települési értéktár

4. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

4)1 Kazinczy Ferenc Kölcsey mellett talán a legjelentősebb magyar történelmi és irodalmi személyiség, aki hosszú börtönbüntetést szenvedett a jakobinus mozgalomban való részvételéért, és irodalmunkban is igen jelentős szerepet töltött be.

Megtisztelő, hogy ez az ember több szálon is kötődik Pécelhez. Először is az 1880-es évek óta bejáratos volt a Ráday grófokhoz. Ennek volt köszönhető, hogy Szemerével való kapcsolata szorosabbá válásával módja nyílt őt, mint arra érdemes irodalmárt beajánlania a Ráday grófokhoz a kastély hatalmas könyvtárának alkalmankénti használatára.

A másik szál Szemere Pállal való kapcsolata, amelynek mély gyökerei régre nyúlnak vissza, amikor is Kazinczy már pályája elején felismerte Szemere tehetségét és biztatta őt a folytatásra.

1817-ben, a Tudományos Gyűjtemény számára írt, a szonettekről szóló tanulmányában ilyen meleg szavakkal értékelte Szemere Pál szonettjeit:

> *„A legelső Sonettet én adtam a' Magyarnak. Utánam Szemere énekle néhányat, 's ezek közt kettő, az Emlékezet, és a' Remény, olly szép, hogy azt Szemerétől az olaszok is irigyelhetik. Mind a kettő, kivált pedig a' Remény, örök dísze nyelvünknek és Literaturánknak. Poesisünkben én semmi szebbet nem ismerek.”*

Ez a csodálatos, önzetlenségről is tanúskodó, meleg hangú „kritika” bizonyára szárnyakat adott az ifjú költőnek, és később is átsegíthette őt sok, ezen a pályán gyakori nehézségen, hullámvölgyön. Szemerének Kazinczyval tartott kapcsolata annak haláláig megmaradt, mindig mestereként tekintett rá.

Kazinczy azonban sokszor tett tanúbizonyságot arról is, hogy több volt mint mestere Szemerének, találóbb rá az *atyai jóbarát* megnevezés. Szívén viselte Szemere sorsát. Ő volt az, aki szorgalmazta a „mi Palink”, - ahogy ő nevezte baráti körükben Szemerét - nősülését, sőt erre alkalmas hölgyet is felkutatott, Szemere Krisztinát, aki a lánykéréskor Palinak adott válaszában nagyon józanul azt mondta Szemerének, hogy mivel nem ismeri őt eléggé, elsősorban Kazinczy ajánlása alapján mond neki igent!

Kapcsolatuk két évtizeden át, Kazinczy haláláig tartott, levelezés és személyes találkozások egyaránt jellemezték. Szemere vette rá például arra, hogy írja meg tartalmas élettörténetét, amelyet végül ennek hatására, *Pályám emlékezete* címen meg is írt. Ennek legelején emlékezik meg a mű létrejöttében Szemere döntő szerepére:

> *„Elijedék,* ***midőn Szemere megszólíta, kére****, kényszeríte, hogy a miket magam és dolgaim felől pályatársainknak elmondani mindenkor készen talált, mondanám el egész közönségünknek; azok érdemlik a tudást, bár apróságoknak tetszenek, mert festik emelkedésünket és a múlt kort, s némely hamis vagy hibás hírek csak így fognak elnémulni. Ellenkezem, és sok esztendőkig; érzettem, hogy nem születtem históriai személynek, s nem tudtam elhitetni magammal, hogy korunk az autobiographiákat már tűrhesse. De az ostrom hevesb is vala, tartósabb is, mint hogy ki lehetett volna állanom; engednem a barátság kívánságinak, hinnem, a mivel ily tekintetű társam bíztata, illő volt.”*

Kazinczy széleskörű személyes ismeretsége az irodalmi és lehet mondani, hogy a politikai életben is, köztudott volt. A „Pályám emlékezete” lapjain tucatjával sorjáznak kora ismert politikai és irodalmi személyiségei. Kölcsey Ferenc például az 1808 évi első, levélben történt megkeresésében *„az Orczyak s Rádayak barátja”* jelzőt használta Kazinczyra levele kezdő soraiban. Ez azt mutatja, hogy Kazinczynak ezek a kapcsolatai közismertek voltak az irodalomkedvelők köreiben.

A Ráday grófokkal már évtizedekkel Szemerével való megismerkedése előtt személyes kapcsolatban állt, sokszor vendégeskedett a Ráday Kastélyban. Személyes ismeretségük 1782-ben alakult ki Pesten, miután Kazinczy felkérte Ráday Gedeont az első munkái műbírálatára. Egyszóval Pécel az ő számára igencsak ismert és kedvelt hely volt, az egész aktív életében. Szemerével való megismerkedésük (1810 körül) után még gyakoribb vendég lett Pécelen, ekkor már a Ráday Kastély mellett a Szemere kúriában is.

Kazinczy életének több fontos eseménye is Szemerének volt köszönhető. Így a Pályám emlékezete megírása mellett például az is, hogy Ő volt az, akinek sikerült megszerveznie egy irodalomtörténeti jelentőségű találkozást Kazinczy és Kisfaludy Károly között, ami 1828 elején a Szemere lakásán tartott irodalmi estélyen történt meg. Ekkor találkozott, és beszélt egymással először a „régi” és az „új” irodalmi irányzat e két vezető személyisége.

Kazinczy Szemerével való kapcsolata egészen a haláláig tartott. Olyan jelei is voltak barátságuk igazi mélységének, mint amikor Kazinczy volt az, aki értesítette levélben az imádott feleség (Kriska, vagyis Szemere Krisztina) halála miatti gyásztól teljesen magába roskadt Szemere Pál helyett annak édesanyját. Ezt írta neki:

A szegény Pali sír, nyög, és úgy van, mint a ’kit lél a ’hideg. Iszonyú csapás rá, iszonyú, kedves Asszonyom …”

Források:
Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete. Singer és Wolfner, é.n.
Internet: wikipédia

4)2 Kölcsey Ferenc kötődése Pécelhez igen szoros és elválaszthatatlan Szemere Pál és felesége, Szemere Krisztina, Vilma személyétől.

Kölcsey Ferenc számos alkalommal töltött hosszabb-rövidebb időt Szemeréék péceli kúriáján, 1810 és halála, 1838 között. Nagyon jól érezte itt magát, több péceli témájú költeménye tanúskodik alkotókedvéről is, így a Rákos Nimfája, vagy a Vilma emlékkönyvébe. 1814-ben Pécelen és a környéken írt tucatnyi versét az irodalomtörténet *péceli versek* néven emlegeti. Számos levelében fejezte ki sajnálkozását amiatt hogy birtokai ügyei miatt nem tud újra és újra ellátogatni barátaihoz Pécelre.

Kölcsey Ferenc is a főszereplője volt Szemerével közös munkálkodásuk egy jellemző epizódjának, ami a péceli irodalmi eseményeket az országos figyelem középpontjába állította: ez az úgynevezett Antimondolat ügy volt. Az események 1814. április 29-én vették kezdetüket. Egy levele tanúsága szerint Szemere Pál ezen a napon hallotta egy jól értesült ismerősétől a Mondolat megjelenését, aki szerint a szerző, Somogyi Gedeon fő célja Kazinczy kigúnyolása

volt, és számít arra, hogy munkája nem marad felelet nélkül, sőt éppen azért írta, hogy háborút szítson vele.

Kazinczy híveinek köre, beleértve Kölcseyt és Szemerét is, gyorsan döntött arról, hogy nem szabad ezt a nyelvújító munkájukat leszóló, kipellengérező gúnyiratot méltó válasz nélkül hagyni. A kérdés csak az volt, hogy ki legyen az, aki megírja rá a feleletet. A feladatot végül Szemere vállalta el, aki hamarosan bele is kezdett a válasz megírásába. Ebbe azonban bevonta meghitt barátját, Kölcsey Ferencet is.

Ők ketten írták meg 1814 nyarán Pécelen ezt a több önálló részből álló gúnyiratot (pamfletet), a „Felelet a Mondolatra néhai Bohógyi Gedeon úrnak" címen. A Feleletben a szerzők megcsillogtatták újságírói, kritikusi, költői, nyelvészeti tudásukat és humorukat.

A könyvben kitűnő stílusparódiák gúnyolják ki a közönséges, terjengős stílust, a mesterkélt verselést, a „debreceni grammatikusok" tudálékoskodását. A munkát közösen végezték, és igazából azt sem lehet pontosan tudni, hogy melyik részlet kinek a munkája: melyik Kölcseyé, és melyik Szemeréé. Munkájukkal elérték kitűzött céljukat: Kazinczy úgy érezhette hogy elégtételt kapott a Mondolat őt személyében is sértő támadása és vádjai ellenében.

Kölcsey volt az a személy, akit Szemere Pállal olyan párját ritkító, szoros barátság fűzött össze, ami csak két ilyen nagyszerű jellem között képzelhető el. Ez a kapcsolat kölcsönösen inspirálta mindkettőjüket alkotó munkájukban is. Egymás támaszai, vigasztalói voltak a sorscsapások idején. Mindig számíthattak egymásra.

Hogy mennyire egy hullámhosszon voltak barátjával, azt Kölcsey egyik, Szemere Pálhoz szóló levelében írtak világítják meg:

> *„Senki sincs oly boldog, mint aki azoknak írhat és beszélhet, kik az ő lelkét egészen értik."*

Szemere amikor csak valamilyen apropót talált arra, dicsérte Kölcsey tehetségét. Így írt egyik levelében:

> *„Semmi sem bizonyosabb, édes jó Ferim, mint az, hogy a te írói sajátságod egyetlen egy a maga nemében. Eckstein , a »Vanitatum vanitas« fordítója, a legértelmesebb Gőtheista Pesten, azt mondá tegnapelőtt nekem, hogy minden német és magyar költők között a te verseidben látszik legtöbb gőtheiség azaz lyrai sajátság."*

Egy másik levelében, amely Kölcsey politikai szerepvállalásának időszakában íródott, barátja szónoki erényeit dícséri:

> *„Beszédeidet Pesten és Péczelen többek előtt olvastam fel. Az a bátor hév mindnyájunkat elragadott."*

Alkotó munkájuk során is igénybe vették egymás segítségét. Levelezésük gyakran tudományos értekezéssel ért fel, nyelvújítási, költészeti, szónoklat technikai kérdéseket vitattak meg, kíváncsian a másik véleményére.

Kölcsey rendkívül nagyra becsülte Szemere kritikusi tehetségét. A híres Iliász fordítás egy mutatvány részletét ezekkel a szavakkal küldte el véleményezésre Szemerének:

> *Ha engedi a sors, hogy valaha vele készen lehetek [az Iliász fordítással], minden íróink közül egyedül téged óhajtalak kommentátoromnak, mert annyi poétai szellem annyi filológiai ismerettel nincsen senkiben köztünk, mint benned egyesülve. …"*

Kölcsey Ferencnek Pécel város - *minden bizonnyal igen erős péceli kapcsolódásait ismerve* - a főtéren szobrot állított.

Források:

Szauder József: Kölcsey Ferenc. Művelt Nép Kiadó, Budapest, 1955.
Kölcsey Ferenc: *„Mi az élet tűzfolyása?"* Magyar Helikon, 1981

4/3 Petőfi Sándor

Petőfi Sándor is Szemere Pálon keresztül kötődik Pécelhez. Szemere Pál segítőkészsége pályatársai irányában legendás volt. Vonatkozott ez az ifjú tehetségek felkarolására, pályájuk segítésére, támogatásukra is.

Így Ő volt az, aki Petőfi Sándorban hamar, már első szárnypróbálgatásai idején meglátta a zsenit, és amint módja nyílott rá, biztatta, támogatta őt. Személyesen is találkoztak Pécelen, amikor Petőfi Aszód felé tartott. Hogy találkozásuk, és Szemere közvetlensége, a baráti fogadtatás milyen csodálatos érzéseket ébresztett a fiatal költőben, azt a Szemere Pálhoz írt versében, 1845 telén fogalmazta meg:

Petőfi Sándor: **Szemere Pálhoz** *(részletek)*

Sok van, miben büszkélkednem lehet,
De büszkeségem mindenekfelett,
Hogy, mint barátod, úgy állok szívednél,
Bár korra nézve nagyapám lehetnél.
Tiszteltelek, mint tisztelőd menék
Hozzád. Te szóltál, hogy ez nem elég.
Engem ne tisztelj, engemet szeress!
Mostan szeretlek és tisztellek téged;
...
Magamról szólok. - Hah, míg annyian
Vetnek reám lenéző szemeket,
Kezedben a borostyán lombja van,
Megkoszorúzni véle fejemet.
Tedd föl fejemre, tedd e koszorút!
Ha most nem érdemelném is, talán
Megérdemelni fogom ezután.
...
Szívemnek csak egy óhajtása van még ...
Erre törekszem, ez amit kívánok:
Büszkén nevezzen a haza fiának!
- Elérem-e e nagy célt? félúton
Nem roskadok-e össze? nem tudom.
...
De ha erőm vágyamnál nem kisebb,
Ha ezt a hosszú pályát megfutandom,
S egy nemzet fogja megtapsolni lantom:
Nem lesz előttem e taps kedvesebb,
Mint az volt, mellyel pályám kezdetén
Egymagad által üdvözöltetém,
És mint szívednek dobbanása volt,
Midőn szívemre először hajolt.

1846 nyarán Petőfi Sándor Pécelen járva néhány napot Szemerééknél töltött, és valószínűleg ennek a jó hangulatú vendégeskedésnek a terméke a „Barna menyecskének …” című költeménye, aminek megírását minden bizonnyal egy itt látott szép péceli leányzó ihlette …

Még az év őszén ismét Petőfi mellé állt, amikor az ifjú költő a kritikusok célkeresztjébe került. Szeptemberben levelet írt hozzá, ezzel a már magában is biztató megszólítással:

„Nagyérdemű férfi, becsült barátom!”

A folytatás, ha lehet még melegszívűbb, lelkesítőbb:

„Téged saját kebled örök ifjúságú istene szólaltat meg, …”

„[Költészeted] Tünemény, melly a világirodalom történetei között, a legszerényebben szólva bár: ritka és gyér, én hasonlót egyet sem tudok, egyre sem emlékezem. Az öregebbek? Olvasám egyiknek bírálatát. Boldog Isten! Köszönje meg a jámbor, hogy káromkodás helyett ezen iróniai fölkiáltással hallgatok el.”

A búcsúszavak jelzik mély érzéseit, és ifjú barátja megbecsülését:

„ ... éveim meg vannak számítva, ... de míg élek, vagyok és maradok tisztelőd, híved: Szemere Pál.

Források:
Asztalos István: „Vándorlom a világot ...” Petőfi nyomában a **Galga** és Rákos vidékén.
a Petőfi Múzeum kiadása, Aszód, 1985.
Petőfi Sándor összes költeményei. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1972.
Pásztor Árpád: Holt költők szülőföldjén. Pesti Napló, 1934. június

5. Indoklás az értéktárba történő felvételre:

Kölcsey Ferenc, Kazinczy Ferenc, Petőfi Sándor egyaránt történelmünk és irodalmunk legnagyobbjai közé tartoznak. Mindhármuk esetében Szemere Pállal és a Szemere házzal való személyes kapcsolatuk ill. alkotásaik helyszíne kötik őket Pécelhez.

6. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források): feltüntetve az egyes szócikkek alatt.

2022.09.12.

Győri Pál